

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ В СУДОВІЙ ТА АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Клименко К.О.

*аспірант Державної наукової установи
Інституту інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України
orcid.org/0000-0002-5227-2329*

Клименко К.О. Сучасні інформаційні інструменти в судовій та адвокатській діяльності

Новітня технічна революція впроваджує інформаційно-комунікаційні технології у всі сфери суспільних відносин та життєдіяльності людини. Розпочато активна цифрова модернізація багатьох процесів в судовій сфері та адвокатурі, шляхом застосування сучасних електронних технічних засобів, пристроїв IoT, спеціалізованого програмного забезпечення, штучного інтелекту, чат-ботів, веб-ботів тощо. Ці процеси позитивно впливають на організацію судової та адвокатської діяльності, оскільки покращують якість, рівень та швидкість роботи суддів і адвокатів.

Переважна більшість інформації яка створюється та застосовується в судочинстві та адвокатурі має форми текстових файлів, структурованих згідно вимог процесуальних кодексів та нормативно-правових актів, які містять сталі норми права та формалізовані описи подій або дій суб'єктів. Це сприяє застосуванню сучасних методів та цифрових технологій для аналітичної обробки судових матеріалів. Світовий досвід застосування штучного інтелекту, нейронних мереж та інших різновидів програмного забезпечення свідчить про позитивні перспективи впровадження електронних судів.

Впровадження сучасних інформаційних технологій і процесів в судочинстві та адвокатурі має низку ризиків, один із яких полягає в тому, що фактично в діючій системі випробовується механізм автоматизованого, без участі людини, творення правосуддя. На даному стартовому етапі вивчається чи здатний штучний інтелект, який керує спеціалізованими програмними продуктами та пристроями IoT, в достатній мірі опрацьовувати всі інформаційні матеріали судового процесу, надавати їм правову оцінку і готувати проект законного та обґрунтованого рішення.

Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і штучного інтелекту в судовій системі та адвокатській діяльності є процесом незворотнім. Наразі він на початковому етапі, який можливо класифікувати як науково-дослідну роботу із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що носить досить тимчасово хаотичний характер, незважаючи на спроби регуляції з боку держави. Однак, це процес позитивний і спрямований на досягнення мети – підвищення ефективності правосуддя в Україні.

Ключові слова. Суд, судочинство, адвокатура, пристрої IoT, штучний інтелект, чат-бот.

Klymenko K.O. Modern information tools in judicial and lawyering

The latest technical revolution introduces information and communication technologies in all spheres of social relations and human life. Active digital modernization of many processes in the judiciary and advocacy has begun, through the use of modern electronic hardware, IoT devices, specialized software, artificial intelligence, chatbots, webbots, etc. These processes have a positive impact on the organization of judicial and advocacy activities, as they improve the quality, level and speed of work of judges and lawyers.

The vast majority of information created and used in the judiciary and advocacy has text file formats structured in accordance with the requirements of procedural codes and regulations, which contain stable rules of law and formalized descriptions of events or actions of subjects. This promotes the use of modern methods and digital technologies for analytical processing of court materials. World experience in the use of artificial intelligence, neural networks and other types of software shows positive prospects for the introduction of electronic courts. The introduction of modern information technologies and processes in the judiciary and the bar has a number of risks, one of which is that in fact the current system is testing the mechanism of automated, without human intervention, the creation of justice. At this initial stage, it is studied whether artificial intelligence, which manages specialized software products and IoT devices,

is able to sufficiently process all information materials of the trial, provide them with a legal assessment and prepare a draft lawful and reasonable decision. communication technology and artificial intelligence in the judiciary and advocacy is an irreversible process. Currently, it is at an early stage, which can be classified as research work using modern information and communication technologies, which is quite temporarily chaotic, despite attempts at regulation by the state. However, this process is positive and aimed at achieving the goal of improving the efficiency of justice in Ukraine.

Key words: court, litigation, advocacy, IoT devices, artificial intelligence, chatbot.

Постановка проблеми. Масштабна технічна революція 4.0. розвиває впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери суспільних відносин. Не минула цифрова модернізація і судову сферу та адвокатуру. Використання різноманітних електронних технічних засобів, пристроїв IoT, спеціалізованого програмного забезпечення, штучного інтелекту позитивно впливає на організацію судової та адвокатської діяльності, оскільки і судді і адвокати в рівних правах мають можливість використовувати «технічні надбання революції 4.0». Фактично сьогодні методом проб і помилок впроваджуються сучасні технології в суди і адвокатуру, причому остання застосовує їх швидше і різноманітніше.

Впровадження сучасних інформаційних технологій і процесів в судочинстві та адвокатурі має низку ризиків, один із яких полягає в тому, що фактично в діючій системі випробовується механізм автоматизованого, без участі людини, творення правосуддя. На даному стартовому етапі вивчається чи здатний штучний інтелект, який керує спеціалізованими програмними продуктами та пристроями IoT, в достатній мірі опрацювати всі інформаційні матеріали судового процесу, надавати їм правову оцінку і готувати проект законного та обґрунтованого рішення.

Стан опрацювання. Проблеми розвитку технологій штучного інтелекту та регулювання суспільних відносин пов'язаних із застосуванням IoT та штучного інтелекту досліджуються такими науковцями, як: О.А. Баранов, О.Ю. Бусол, Т.Г. Каткова, В.М.Фурашев, О.В. Костенко, М.В. Карчевський, В.М. Куклин, Н.С. Марценко, К.Г. Некіт, С.Ю. Петряєва, Ж.О. Павленко, Д.Д. Позова, О.Е. Радутний, Ю.М. Сидорчук, О.О. Ястребов, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, К.О.Хернес та інші.

Разом з тим, досі є дискусійним та невирішеним питання законодавчого регулювання судових процедур та адвокатської діяльності за участі штучного інтелекту. Крім того, потребують правової оцінки проблеми щодо легалізації результатів діяльності штучного інтелекту під час адвокатської діяльності, наприклад, чи вважати сформовані штучним інтелектом матеріали результатом виключно діяльності адвоката та яким чином цей результат оцінювати при формуванні матеріальної винагороди.

Метою статті є огляд прецедентів застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та штучного інтелекту під час здійснення правосуддя та адвокатської діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвиток Інтернету, інформаційно-комунікаційних технологій і процеси глобалізації стимулювали створення та застосування гігантських обсягів різноманітної інформації та даних. Цей інформаційний «шторм» людина фізично вже не в змозі ефективно опрацювати, тим паче коли необхідно опрацювати дані в обмежений період. Зазвичай інформація подається у вигляді цифрового контенту: електронних документів, фото- та відео- файлів, цифрових матеріалів.

Обробка такого масиву даних потребує аналізу, класифікації, уніфікації, тематичного відбору та подальшого опрацювання людиною. Це торкнулося також судової сфери та адвокатури.

Під час здійснення адвокатської діяльності та вчинення правосуддя переважна більшість інформації створюється та застосовується в форматах текстових файлів, структурованих згідно вимог процесуальних кодексів та нормативно-правових актів, які містять сталі норми права та формалізовані описи подій або дій суб'єктів справ. Тобто, існують всі передумови обробки судових матеріалів шляхом застосування цифрових технологій таких як штучні нейронні мережі, пристрої та технології IoT, штучний інтелект, чат-боти тощо. Ці технології активно використовуються закордоном і в Україні.

На сьогодні світовим лідером цифровізації судового процесу є Бразилія. В Україні на рік розглядається приблизно 4 мільйони спорів. За цей же період в Бразилії - розглядається близько 20 мільйонів. Це стимулювало запровадження в країні електронного суду, а потім - системи штучного інтелекту, яка застосовується в кожному суді. Системи штучного інтелекту в кожному суді Бразилії мають власне ім'я: Верховний Суд Бразилії - Сократ; Конституційний - Віктор. Весь процес роботи з матеріалами справи відбувається в електронному вигляді. Сторони подають позови, апеляції, касації та будь-які інші процесуальні документи з ноутбуку чи навіть смартфона через інтернет, без обов'язкового дублювання папером та проставлянням штампів в канцеляріях суду або пошти. Це прискорює процес судочинства. Судова система Бразилії щорічно продукує близько 15 млн. рішень. Це величезний обсяг інформації, який людина неспроможна швидко обробити. Обробкою судової практики займається система штучного інтелекту. Апеляційну скаргу, яку отримує

суддя, система аналізує, знаходить за ключовими словами релевантну судову практику та фактично пропонує проект рішення з огляду на існуючі правові позиції. Так, одна бразильська суддя апеляційного округу має можливість розглядати до 500 апеляційних скарг щомісяця [1].

У Китайській Народній Республіці з 2018 року в місті Ханчжоу функціонує он-лайн суд у вигляді мобільного додатку головної китайської програми WeChat. Електронний суд наділений повноваженнями розглядати спори у сфері авторського права, господарські спори в Інтернеті та порушення в сфері електронної комерції. Вперше в світі в сервісному он-лайн центрі при Пекінському Інтернет суді (другий аналогічний суд в країні) відбувся розгляд за застосуванням програми штучного інтелекту та нейронної мережі. За повідомленням газети Legal Daily, в процесі засідання інші судді, обвинувачі і захист задавали питання системі ШІ, у відповідь на які вона надала їм всі наявні дані, в тому числі доказову базу [2].

В Естонії система штучного інтелекту вже виносить рішення по суті на рівні першої інстанції за нескладними категоріями спорів: ДТП, розлучення, стягнення заборгованості за комунальні послуги і тому подібне, тобто за дрібними позовами на суму менше 7 тисяч євро. Людина суддя, яка з'являється лише на рівні апеляції, лише перевіряє рішення на наявність юридичних помилок. Справ, у яких має розібратися суддя особисто і відповідно винести рішення, може бути 10-15 % від загальної кількості [3].

Сполучені Штати Америки стали активними користувачами штучного інтелекту в цивільних та кримінальних справах. Програмне забезпечення COMPAS (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions) оцінює ризик повторного скоєння злочину особою, щодо якої суддя повинен ухвалити вирок. Програма COMPAS використовує та оброблює дані, що їх отримують на відповіді анкетних питань підсудні, а в разі відмови підсудного від такої процедури програма застосовує його досьє. Як правило, суддя ухвалює вирок, ґрунтуючись на оцінці ризику за висновками. Програма дає змогу справедливо оцінити ризики й тримати під вартою значно меншу кількість осіб, не наражаючи на небезпеку громадськість [4, 5].

У європейських судових системах використання алгоритмів штучного інтелекту поки що залишається переважно ініціативою приватного сектору і нечасто інтегрується в державну політику. Зокрема, у Франції введена кримінальна відповідальність за аналіз судової практики, що дозволяє спрогнозувати, яке рішення у справі може винести суддя. Ці поправки до законодавства були прийняті під тиском суддівського корпусу, аргументуючи це тим, що судові рішення використовуються для аналізу моделі поведінки конкретного судді, тим самим порушуючи його особисті права [6].

В Україні живаються помітні кроки в напрямку застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в судочинстві та адвокатурі. Наприкінці липня 2019 року підписано президентський указ № 558/2019, який передбачає кроки щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг [7]. Згодом розроблено Концепцію побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), а на її основі створюється «Електронний суд» [8]. Нову редакцію Концепції побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи затверджено наказом ДСАУ від 07.11.2019 № 1096. До Електронного суду були приєднані Касаційний адміністративний і Касаційний господарський суди у складі Верховного Суду України. З 01.06.2020 року підсистему переведено в дослідну експлуатацію на підставі наказу ДСАУ «Про запровадження в дослідну експлуатацію підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет» від 01.06.2020 № 247. Також 2 грудня 2020 року постановою Кабінету Міністрів України № 1556-р та постановою Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 № 650 «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України» передбачено початок робіт зі створення та використання технологій штучного інтелекту у сфері юриспруденції та здійсненні правосуддя [9, 10]. Нещодавно Вища рада правосуддя погодила проект розпорядження Кабінету Міністрів України щодо реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні та запропонувала запуснути пілотний проект із застосування штучного інтелекту на базі одного із судів першої інстанції в частині розгляду адміністративних правопорушень [11,12].

Міністерством юстиції України впроваджено проект «Касандра» - програмне забезпечення з елементами штучного інтелекту, яке аналізує можливість повторного порушення закону злочинцем [13,14].

Інноваційна українська компанія «ЛІГА:ЗАКОН», яка є найбільшим в країні розробник інформаційно-правових та сервісних рішень, розробила програмний продукт Verdictum PRO - систему аналізу судових рішень із функціоналом передбачення вірогідності перемоги у суді у всіх трьох інстанціях за допомогою штучного інтелекту. Функціонал прогнозування на підставі аналізу тексту позовної заяви створено для попередньої оцінки ризиків та економії часу адвоката під час підготовки до судових засідань. Нині Verdictum PRO здатен аналізувати понад 80 млн. документів [15].

Цифровізація також відбувається в сфері адвокатурі. Головою Національної асоціації адвокатів України та Ради адвокатів України Л.П. Ізвітовою окреслені основні напрями впровадження сучасних технологій відповідно до положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства і суміжних правових інститутів

на 2015 - 2020 роки. Цифровій модернізації підлягають документообіг, менеджмент, електронні повідомлення, виклики, електронні платежі, аудіо- та відеофіксація засідань та інші. Адвокатська спільнота України позитивно характеризує створення та функціонування Єдиного реєстру адвокатів України (ЄРАУ), який розміщено на офіційному сайті Національної асоціації адвокатів і який є єдиною офіційною базою інформації про всіх українських адвокатів (це понад 50 тисяч осіб). На сьогодні НААУ запустила он-лайн генерацію ордерів на надання правової допомоги. Цей сервіс вже працює, і повністю замінить ордерні книжки старого зразка з початку 2022 року. Також впроваджено проект переведення повноважень адвокатського самоврядування в он-лайн: реформа підвищення кваліфікації і доступу в професію. В перспективі - проект електронної процедури стажування, яка об'єднає стажистів, керівників стажування, ради адвокатів регіонів, які за законом відповідальні за організацію стажувань [16].

Сьогодні адвокати все частіше використовують такий сучасний інструмент як юридичний чат-бот та веб-боти, призначених для взаємодії з кінцевими користувачами (клієнтами) в Інтернеті. Веб-боти працюють прямо на завантаженій користувачем сторінці веб-сайту і призначені для стимулювання клієнтів на пряме або відтерміноване спілкування із адвокатом або помічником. Чат-боти – призначені для взаємодії через чат конкретно визначеного месенджера (чи кількох месенджерів), таких як Messenger (Fb), Telegram, Skype, Viber. Чат-боти реалізують функції юридичних порад на майже всі випадки життя, але все одно спрямовані на стимулювання прямого діалогу клієнта та адвоката.

Популярними стають чат-боти, які призначені опрацьовувати конкретні юридичні ситуації, наприклад порушення Правил дорожнього руху. Завдяки чат-боту клієнт може не тільки отримати онлайн інформацію щодо порушення, прав водія та поліцейських, а й отримати швидкий контакт та консультацію територіально найближчого адвоката, що спеціалізується на наданні юридичної допомоги у випадках дорожньо-транспортних пригод.

В нагоді адвокату стануть чат-боти для ведення судових справ. Вони допомагають юристам моніторити рух судових справ, повідомляють про зміни у справі у всіх інстанціях, нагадують про майбутні засідання та найближчі засідання, дають можливість здійснювати експорт документів із Електронного суду тощо.

В той же час за межами доступу української правової системи та адвокатури залишаються такі відомі юридичні сервіси:

Legalzoom - платформа по вирішенню юридичних питань онлайн (США);

Rocketlawyer - сервіс з підготовки типових юридичних документів;

Бот DoNotPay, який допомагає в створенні та поданні апеляції на адміністративний штраф;

OpenDataBot - сервіс моніторингу реєстраційних даних компаній для запобігання рейдерських захоплень і контролю контрагентів;

Бот «ЮрисКОНСУЛЬТ» (Узбекистан) допомагає скласти найбільш типові документи правового характеру: позовні заяви, скарги, довіреності;

Юридичний бот AutoLawyerBot (РФ), який складає претензії до страхових компаній [17];

Docubot - чат-бот, який допомагає генерувати або створювати юридичні документи, проаналізувати юридичні контракти і документи, шляхом відправки конкретного документа боту, і він надасть зворотний зв'язок щодо всіх юридичних аспектів документа;

Legalibot (Іспанія) допомагає створити і проаналізувати юридичні контракти і документи, такі як Угоди про нерозголошення тощо[18].

Висновки. Застосування штучного інтелекту в судовій системі та адвокатській діяльності є процесом незворотнім. Наразі він на початковому етапі, який можливо класифікувати як науково-дослідну роботу із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що носить досить хаотичний характер, незважаючи на спроби регуляції з боку держави. Однак, це процес позитивний і спрямований на досягнення мети – підвищення ефективності правосуддя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Міщенко І. Якісних рішень та єдності практики можна досягти лише діджиталізувавши суди. URL: <http://bit.ly/2DDywdL>
2. У Китаї вперше провели судові засідання, на якому функцію судді виконував ШІ URL: <https://www.everest.ua/u-kytai-vpershe-provely-sudove-zasidannya-na-yakomu-funkcziyu-suddi-vykonuvav-shi/>
3. Уряд Естонії звернувся до ІТ-спеціаліста для створення робота-судді URL: <https://legalhub.online/legal-tech/uryad-estoniyi-zvernuvsya-do-it-spetsialista-dlya-stvorenniya-roboty-suddi/>

4. Риков В.В. Штучний інтелект на допомогу правосуддю: дотримання прав людини. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/shtuchnyj-intelekt-na-dopomogu-pravosuddyu-dotrymannya-prav-lyudyny/>
5. Шемшученко В. Штучний інтелект у правосудді URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/>
6. В українських судах використовуватимуть штучний інтелект URL: https://zaxid.net/shtuchniy_intelekt_hochut_zastosovuvati_u_sudah_pershoyi_instantsiyi_n1514249
7. Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг. Указ Президента України №558/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5582019-28853>
8. Про погодження Концепції побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Ради суддів України Рішення від 22.11.2019 № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097414-19#n9> (дата звернення: 18.02.2021).
9. Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України: постанова Верховної Ради України від 17 липня 2019 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.02.2021).
10. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім АртЕк, 2020. 128 с.
11. В українських судах використовуватимуть штучний інтелект: громадська медіа-платформа ТМЦІНФО. URL: <https://tmcinfo.com.ua/publications/2021/02/14/v-ukrajinskyh-sudah-vykorystovuvatymut-shtuchnyj-inte>
12. Шишка Н.В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження юридичний науковий електронний журнал № 3/2021 С.143-145. URL: http://lsey.org.ua/3_2021/37.pdf.
13. Шаповал Д. Які проблеми може вирішити штучний інтелект в Україні Юридична Газета. №10 (740) URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yaki-problemi-mozhe-virishiti-shtuchniy-intelekt-v-ukrayini.html>
14. Шишка Н.В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження юридичний науковий електронний журнал № 3/2021 С.143-145. URL: http://lsey.org.ua/3_2021/37.pdf.
15. Застосування штучного інтелекту на базі суду першої інстанції: ВРП ініціює запуск пілотного проекту. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/201578_zastosuvannya-shtuchnogo-ntelektu-na-baz-sudu-pershoyi-instantsiyi
16. Ізовітова Л.В. Діджиталізація адвокатури: як впровадження інновацій зробило українських адвокатів однією з найпрогресивніших спільнот у Європі. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/didzhitalizaciya-advokaturi-yak-vprovadzheniya-innovacij-zrobilo-ukrajinskih-advokativ-odniyeyu-z-naiprogresivnishih-spilnot-u-yevropi-50038497.htm>
17. Бот, новий поворот. Pravo.UA Випуск №46 (986) от 15.11.2016 URL: <https://pravo.ua/articles/bot-novyy-povorot/>
18. Юридическая платформа. URL: <https://platforma-online.ru/media/detail/5-poleznykh-chat-botov-dlya-yuristov/>